

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра гідрогеології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор

“ _____ ” _____ 2013 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Екологічна експертиза та аудит
(шифр і назва навчальної дисципліни)
напряму підготовки 6.0401.03 Геологія
(шифр і назва напряму підготовки)
для спеціальності 8.04010302 – гідрогеологія
(шифр і назва спеціальності (тей)
спеціалізації охорона підземної гідросфери
(назва спеціалізації)
факультету геолого-географічного
(назва факультету)

Кредитно-модульна система
організації навчального процесу

Екологічна експертиза та аудит.

(назва навчальної дисципліни)

Робоча програма навчальної дисципліни для студентів

за напрямом підготовки геологія, спеціальністю гідрогеологія. 2013. – 12 с.

Розробник: Самойлов Віталій Вікторович – канд. геол. наук, доцент.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри гідрогеології

Протокол № 1 від. “30” серпня 2012 р.

Завідувач кафедрою проф. Лур’є А.І.

“ _____ ” _____ 2013 р. _____ (підпис) (проф. Лур’є А.І.)
(прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією геолого-географічного факультету

Протокол № 1 від. “30” серпня 2013 р.

“ _____ ” _____ 2013 р. Голова _____ (проф. Жемеров О.О.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 04.01. природничі науки (шифр і назва)	За вибором ВНЗ	
	Напрямок підготовки 6.0401.03 Геологія (шифр і назва)		
Модулів – 3	Спеціальність (професійне спрямування): 8.0707.03 гідрогеологія	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		5-й	6-й
Загальна кількість годин - 108		Семестр	
		9-й	11-й
		Лекції	
<i>Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 3,7</i>	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	28 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		28 год.	6 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		52 год.	92 год.
		ІНДЗ: год.	
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1:0,9

для заочної форми навчання – 1:5,8

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – ознайомлення студентів з новими інструментами, які дають змогу ефективно регулювати еколого-економічні відносини з погляду дотримання вимог екологічної безпеки. Вивчення та використання загальноприйнятих державних методик екологічної експертизи та екологічного аудиту як на стадії проектування господарських об'єктів так і в процесі їх функціонування.

Завданням курсу є теоретична, і практична підготовка спеціалістів-гідрогеологів до вирішення екологічних проблем. Це можливо, на основі засвоєння студентами теоретичних положень та одержання практичних навиків у розв'язанні конкретна завдань, освоєння головних методів аналізу екологічної ситуації, ознайомлення з основними методами впливу господарської діяльності на природне середовище, практичне проведення окремих видів екологічної експертизи та аудиту по конкретних об'єктах.

знати: головні закономірності взаємодії суспільства і природи; екологічні проблеми мікроекономіки; основні напрями екологізації економічного розвитку; природоохоронні заходи; законодавство України про екологічну експертизу та екологічний аудит; перелік основних питань під час проведення екологічної експертизи та первинного екологічного аудиту; критерії відповідності об'єктів екологічного аудиту вимогам законодавства про охорону довкілля; заходи запобігання й боротьби з негативними наслідками впливу господарської діяльності на довкілля.

вміти: оцінювати вплив діяльності об'єкта експертизи та аудиту на стан довкілля; визначати й аналізувати критерії екологічної експертизи та екологічного аудиту; на підставі доказів екологічного аудиту визначати відповідність об'єкта його критеріям; оцінювати ефективність, повноту і обґрунтованість заходів, що вживаються для охорони довкілля на об'єкті екологічної експертизи та екологічного аудиту; складати висновки з екологічної експертизи та екологічного аудиту; розробляти заходи з підвищення ефективності природоохоронних заходів.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Головні аспекти, нормативна база, державне регулювання та управління у галузі екологічної експертизи (ЕЕ). Порядок проведення та економічний механізм здійснення ЕЕ.

Тема 1. Вступ до курсу. Поняття екологічної експертизи (ЕЕ). Мета, завдання та призначення ЕЕ. Види ЕЕ. Особливості нормативно-правового регулювання ЕЕ в Україні.

Тема 2. Історія розвитку ЕЕ в Україні. Дефініції поняття ЕЕ. Види ЕЕ в Україні. Особливості нормативно-правового регулювання ЕЕ в Україні. Особливості організації, фінансування та проведення державної та громадської ЕЕ.

Тема 3. Контроль і нагляд у галузі охорони навколишнього природного середовища. Порядок участі громадськості в державній ЕЕ. Шляхи проведення державної ЕЕ. Права громадських об'єднань, які здійснюють громадську ЕЕ. Статус висновків державної та громадської ЕЕ.

Тема 4. Державне регулювання та управління в галузі ЕЕ. Права, обов'язки та гарантії незалежності експерта ЕЕ. Статус експерта ЕЕ. Права та обов'язки експерта та замовників ЕЕ. Права, функції, обов'язки та гарантії незалежності експерта ЕЕ.

Тема 5. Фінансування державної і інших ЕЕ. Нормативні витрати на проведення державної ЕЕ. Право вільного доступу до екологічної інформації. Реалізація права участі в прийнятті рішень з питань, що стосуються довкілля.

Тема 6. Процедура проведення ЕЕ. ОВНС – необхідність проведення, мета, головні завдання. Учасники ОВНС. Нормативна база складання ОВНС. Визначення обсягів і змісту матеріалів ОВНС. ДБН А.2.2-1-2003.

Тема 7. Склад і зміст матеріалів ОВНС при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Характеристика навколишнього природного середовища й оцінка впливу на нього: повітря, ґрунти, водне середовище. Характеристика навколишнього соціального середовища і оцінка впливу на нього. Комплексна оцінка впливу запроектованої діяльності на навколишнє середовище.

Модуль 2. Екологічний аудит

Тема 8. Закон України «Про екологічний аудит». Історичні корені та хронологія розвитку екологічного аудиту у світі. Загальні відомості про екологічний аудит.

Тема 9. Теоретичні основи формування й розвитку екологічного аудиту. Закон України «Про екологічний аудит». Порядок проведення екологічного аудиту та організація еколого-аудиторської діяльності.

Тема 10. Міжнародні стандарти серії ISO 14000 як основа систем екологічного менеджменту і аудиту.

Тема 11. Види екологічного аудиту. Діяльність екоаудиторів. Принципи, задачі і програми екологічного аудиту.

Тема 12. Узагальнена процедура програми екологічного аудиту.

Тема 13. Аудиторський висновок і подальше використання матеріалів програми екологічного аудиту.

Тема 14. Головні напрями розвитку системи екологічного аудиту в Україні.

Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1.	7	2	2			3	7,25	0,5	0,25			6,0
Тема 2.	8	2	2			4	7,25	0,5	0,25			6,0
Тема 3.	7	2	2			3	8	1	0,5			6,0
Тема 4.	8	2	2			4	7,5	0,5	0,5			6,0
Тема 5.	8	2	2			4	7,5	0,5	0,5			6,0
Тема 6.	8	2	2			4	8	1	0,5			6,0
Тема 7.	8	2	2			4	8,5	1	0,5			7,0
Разом за модулем 1	54	14	14			26	54	5	3			4,0

Модуль 2												
Тема 8.	7	2	2			3	7,25	0,5	0,25			6
Тема 9.	8	2	2			4	7,25	0,5	0,25			6,
Тема 10.	7	2	2			3	8	1	0,5			6,
Тема 11.	8	2	2			4	7,5	0,5	0,5			6,
Тема 12.	8	2	2			4	7,5	0,5	0,5			6,
Тема 13.	8	2	2			4	8	1	0,5			6,
Тема 14.	8	2	2			4	8,5	1	0,5			7
Разом за модулем 2	54	14	14			26	54	5	3			4
Усього годин	108	28	28			52	108	10	6			9

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Поняття екологічної експертизи. Міжнародне співробітництво в галузі екологічної експертизи.	2
2	Мета, завдання та призначення екологічної експертизи. Відповідальність за порушення законодавства про екологічну експертизу.	2
3	Особливості нормативно-правового регулювання екологічної експертизи в Україні. Право вільного доступу до екологічної інформації.	2
4	Історія розвитку екологічної експертизи в Україні. Оцінка стану дотримання міжнародних природоохоронних конвенцій з екологічної експертизи.	2
5	Контроль і нагляд у галузі охорони навколишнього природного середовища. Висновки державної екологічної експертизи.	2
6	Склад розділів ОВНС. підстави для проведення ОВНС; - фізико-географічні особливості об'єкта проектування; загальна характеристика об'єкта проектування; оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє природне середовище; оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє соціальне середовище; оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє техногенне середовище; комплексні заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища і його безпеки; оцінка впливів на навколишнє середовище під	2

	час будівництва;	
7	Комплексні заходи щодо забезпечення нормативного стану навколишнього середовища та його безпеки. Додатки та зміни до ДБН А.2.2-1-2003. Заява про екологічні наслідки діяльності.	2
8	Світові стандарти екологічного аудиту. Екологічний аудит – необхідна умова ефективної реалізації екологічної політики.	2
9	Серія міжнародних стандартів ISO 14 000. Місцеві програми комплексного екологічного аудиту. Європейські стандарти екологічного аудиту.	2
10	Екологічний аудит надрокористування в Україні. Права і обов'язки екоаудиторів і екоаудиторських організацій. Корпоративна програма екологічного аудиту.	2
11	Історія виникнення і розвитку екологічного аудиту. Діяльність екоаудиторів. Складання аудиторського висновку.	2
12	Екологічний аудит і екологічна експертиза – спільне і відмінності. Підготовка і проведення аудиту екологічного управління.	2
13	Діяльність Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) та Міжнародної торговельної палати в галузі екологічного аудиту. Програма екологічного аудиту за методикою Європейського банку реконструкції і розвитку.	2
14	Екологічний аудит і модернізація виробництва. Екологічний аудит і “зелені” технології Екологічний аудит і модернізація виробництва. Екологічний аудит і “зелені” технології.	2
	Разом	28

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методи екологічної експертизи.	3
2	Екологічна експертиза та охорона навколишнього середовища. Екологічна експертиза та	3

	ресурсозбереження. екологічна експертиза та раціоналізація природоохоронної діяльності.	
3	Еколого-експертна оцінка. Еколого-економічна експертиза. Прикладне значення екологічної експертизи.	3
4	Приклади застосування екологічної експертизи. Сфери застосування результатів екологічної експертизи.	3
5	Характеристика сучасних екологічних проблем. Екологічна ситуація та її тенденції розвитку в Україні	3
6	Глобальна екологічна експертиза. Локальна екологічна експертиза.	3
7	ОВНС та екологічна експертиза господарських об'єктів.	3
8	Експертна оцінка екологічної ситуації в Україні. Експертна оцінка екологічної ситуації області. Експертна оцінка екологічної ситуації міста.	3
9	Ресурсозберігаюча політика. Природоохоронна політика. Значення екологічної експертизи при вирішенні господарських проблем.	3
10	Значення своєчасної еколого-експертної оцінки. Наукове та практичне освоєння результатів екологічної експертизи.	3
11	Головні причини, з яких проводять екологічний аудит, і вигоди від його проведення.	3
12	Цільовий екологічний аудит. Екологічний консалтинг. Сертифікація екоаудиторів.	3
13	Спеціальні методи для організації даних під час проведення аудиторських програм. Головні питання під час проведення первинного аудиту.	3
14	Самостійне використання матеріалів програми екологічного аудиту; використання матеріалів із залученням фахівців-екоаудиторів. Розробка і реалізація повторних програм екологічного аудиту. Специфічні завдання повторних програм екоаудиту. Оцінювання екологічних збитків і ризиків. Добровільне екологічне лідерство. Залагоджування конфліктних ситуацій.	3
15	Методичні підходи до використання процедури екологічного аудиту в розвинутих країнах світу. Діяльність Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) та Міжнародної торговельної палати в галузі екологічного аудиту.	3
16	Аудит екологічного управління. Структура типового процесу аудиту системи екологічного управління.	3
17	Корпорації: визначення, ознаки, принципи, підходи. Корпоративна програма екологічного аудиту. Місцевий екологічний аудит. Роль екологічного аудиту під час	4

	модернізації виробництва. Екологічний аудит в інвестиційному процесі.	
	Разом	52

9. Індивідуальне навчально - дослідне завдання

10. Методи навчання

Лекції, підготовка та проведення семінарських занять, консультації по самостійній роботі.

11. Методи контролю

Перевірка модульних контрольних робіт.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточне тестування та самостійна робота														Підсумковий модуль	Сума
Модуль 1							Модуль 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	40	100
4	4	4	4	4	4	6	4	4	4	4	4	4	6		

приклад для заліку

T1, T2 ... T14 – теми модулів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
1-49	FX	незадовільно	не зараховано

13. Методичне забезпечення

14. Рекомендована література

Базова

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. К.:Інформаційно-видавниче агентство "ІВА", 1996, -117с.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».
3. Закон України «Про екологічну експертизу».
4. Закон України «Про екологічний аудит».
5. *Бачала К.* Екологічний аудит. – К., 1995. – 27 с.
6. *Давидов Г.М.* Аудит: Навч. посібник. – К., 2000.
7. Екологічне управління: Підручник для студентів екол. спеціальностей вищих навч. закладів / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. – К. : Либідь, 2004. – 432 с.
8. Екологічний аудит: Посібник з екол. менеджменту і екол. аудиту / Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. та ін. – К., 1997. – 221 с.
9. Екологічний менеджмент: Навч. посібник / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. К., 2004. – 516 с.
10. Матвеев А.Н., Самусенок В.П., Юрьев А.Л. Оценка воздействия на окружающую среду: Учеб. пособие. – Иркутск: Изд-во Иркут. гос. ун-та, 2007. – 179 с.
11. Экологический аудит: Пособие / Сост. В.Д. Логвиновский. – Воронеж: ВГУ, 2004. – 35 с.
12. Экологическое аудирование: Учебно-метод. пособие / Сост. Ю.М. Бондарев. – Воронеж: ВГУ, 2005. – 31 с.

Допоміжна

1. *Афанасьев Ю.А., Фомин С.А.* Мониторинг и методы контроля окружающей среды: Учеб. пособие в 2-х ч. – М., 1998.
2. Державні будівельні норми України ДБН А.2.2-1-95. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. основні положення проектування. – К., 1996. – 16 с.
3. Державні будівельні норми України. – К., 2009.
4. Директива Ради ЄС 85/337/ЄС від 27 червня 1985 р. (зі змінами, внесеними Директивою 97/11/ЄС від 3 березня 1997 р.) щодо оцінки впливу деяких державних і приватних проектів на навколишнє середовище.
5. Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 27 червня 2001 р. стосовно оцінки впливу деяких планів і програм на навколишнє середовище.
6. *Діксон Дж. Л.* Стандарти серії 14000: подальші кроки // Інформ. бюл. з міжнар. стандартизації. – 1998. – S4. – С. 174–176.
7. Європейський регламент з екологічного управління і аудиту 1836/93 (1993).
8. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” (1991).
9. Закон України “Про екологічну експертизу” (1995).
10. Збірник нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища. Львів, 2004.
11. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 р. (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р).
12. *Матвеев А.В. Котов В.П.* Оценка воздействия на окружающую среду и экологическая экспертиза: Учеб. пособие. – СПб.: СПбГУАП, 2004. – 104 с.
13. Оценка воздействия на окружающую среду, экологическая экспертиза, аудит и сертификация : Метод. указания к изучению дисциплины и выполнения контр. работы для студентов заочной формы обучения / Сост. В.Н. Пшенин. – СПб.: СПбГИЭУ, 2005. – 74 с.
14. *Сидорчук В.Л.* Экологический аудит территорий. М., 2000.